



Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
NIILO JÄÄSKINEN
esitatud 19. aprillil 2012¹

Kohtuasi C-133/11

Folien Fischer AG
Fofitec AG
versus
Ritrama SpA

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Bundesgerichtshof (Saksamaa))

Kohtualluvus tsiviil- ja kaubandusajades — Määruse nr 44/2001 artikli 5 lõike 3 tõlgendamine — Valikuline kohtualluvus — Lepinguvälise kahju — Mõiste — Hagi lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamiseks (negative Feststellungsklage) — Potentsiaalse kahju tekitaja valikuvõimalus esitada lepinguvälise vastutuse puudumise hagi võimaliku kannatanu vastu selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda

I. Sissejuhatus

1. Käesolev kohtuasi käsitleb sisuliselt küsimust, kas lepinguvälise vastutuse puudumise tuvastamise hagile on kohaldatavad nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määruse (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades² artikli 5 punkti 3 sätted, mis käsitlevad valikulist kohtualluvust ning mille alusel on „lepinguvälise kahju puhul” pädev „selle paiga koh[us], kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda”. Eitava vastuse korral saab kostjat, kelle vastu selline hagi on esitatud, kaevata sama määruse artiklis 2 sätestatud kohtualluvuse üldnormi järgi vaid selle paiga kohtusse, kus asub tema alaline elukoht.

2. Bundesgerichtshof esitas eelotsuse küsimuse seoses vaidlusega ühelt poolt Šveitsis asuvate äriühingute Folien Fischer AG (edaspidi „Folien Fischer”) ja Fofitec AG (edaspidi „Fofitec”) ning teiselt poolt Itaalias asuva äriühingu Ritrama SpA vahel. Folien Fischer ja Fofitec olid esitanud Saksa kohtule hagi lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamiseks,³ milles palusid kohtul tunnistada, et Ritrama SpA-l ei teki nõudeõigust kahe hageja tekitatud potentsiaalsest lepinguvälisest kahjust seoses Folien Fischeri äripraktikaga, mida kostja on vaidlustanud, või seoses asjaoluga, et Fofitec on keeldunud andmast kostjale oma patente litsentsi.

1 — Algkeel: prantsuse.

2 — EÜT 2001, L 12, lk 1; ELT eriväljaanne 19/04, lk 42. Konsolideeritud redaktsioon, millesse on kantud kõnealuse määruse algteksti kõik järjestikused muudatused ja parandused, mis ei ole aga käesolevas asjas asjakohased, vt 2001R0044-FR-8.4.2009-007.001-1.

3 — Hagi, mida Saksa õiguses tuntakse nimetuse „negative Feststellungsklage” all.

3. Tegemist on pretsedenditu tõlgendamistaotlusega, ehkki Euroopa Kohtul on juba tulnud käsitleda eelotsuse küsimust lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagi kohta kohtuasjas, mille pooled olid ühelt poolt konossementi alusel transporditavate kaupade omanikud ning teiselt poolt laevaomanik, kellele kaup oli vedamiseks üle antud.⁴ Käesolevas asjas antav vastus on seda kaalukam, et nii mitme liikmesriigi kohtute kui ka näiteks Bundesgerichtshofi eelotsusetaotluses osutatud Saksa õigusteadlaste seisukohad selle kohta, kas määruse nr 44/2001 artikli 5 punkt 3 on nimetatud hagiliigile kohaldatav, lahknevad.

II. Õiguslik raamistik

4. Määruse nr 44/2001 põhjendustest 1 ja 2 nähtub, et „siseturu häireteta toimimis[eks]” on määrusega võetud vastu „sätteid, millega ühtlustatakse [e] [liikmesriikides⁵ kohaldatavad] eeskirjad kohtualluvuse konflikti kohta tsiviil- ja kaubandusajades”.

5. Sama määruse põhjendus 11 näeb ette, et „[k]ohtualluvuse eeskirjad peavad olema hästi etteaimatavad ning lähtuma põhimõttest, et tavaliselt on kohtualluvus seotud kostja alalise elukohaga ning seepärast peab kohtualluvus alati olema olema, välja arvatud teatavatel täpselt määratletud juhtudel, kui kohtuvaidluse sisu või osapoolte autonoomia eeldab teistsugust seotust”.

6. Määruse põhjenduses 12 on märgitud, et „[l]isaks kostja alalisele elukohale peaks kohtualluvusel olema ka muid aluseid, mis toetuksid tihedale seosele kohtu ja menetluse vahel või aitaksid kaasa tõrgeteta õigusemõistmisele”.

7. Kohtualluvust käsitlevad normid on sätestatud määruse nr 44/2001 artiklites 2–31, mis asuvad määruse II peatükis.

8. Määruse artikli 2 lõige 1, mis kuulub II peatüki 1. jakku „Üldsätted”, on sõnastatud järgmiselt:

„Käesoleva määruse kohaselt kaevatakse isikud, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, selle liikmesriigi kohtutesse nende kodakondsusest hoolimata”.

9. Määruse nr 44/2001 artikli 3 lõige 1, mis kuulub samasse jakku, sätestab:

„Isikuid, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, saab teise liikmesriigi kohtusse kaevata üksnes käesoleva peatüki 2.–7. jaos sätestatud korras”.

10. Määruse II peatüki 2. jakku „Kohtualluvus erandjuhtudel” kuuluva artikli 5 punkt 3 on sõnastatud järgmiselt:

„Isiku, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, võib teises liikmesriigis kaevata:

[...]

4 — 6. detsembri 1994. aasta otsus kohtuasjas C-406/92: Tetry (EKL 1994, lk I-5439).

5 — Käesolevas ettepanekus tähendab mõiste „liikmesriik” vastavalt määruse nr 44/2001 artikli 1 lõikele 3 kõiki Euroopa Liidu liikmesriike peale Taani Kuningriigi.

- 3) lepinguvälise kahju puhul selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda”.⁶

III. Põhikohtuasi, eelotsuse küsimus ja menetlus Euroopa Kohtus

11. Folien Fischer on Šveitsis asuv äriühing, kes tegeleb kattedehiiga regenereeritud paberi- ja kiletoodete väljatootamise, tootmise ja müügiga. Ta turustab, muu hulgas Saksamaal, rebitavate blankettide tootikuid. Fofitec, mis on samuti Šveitsis asuv äriühing ning kuulub Folien Fischeri kontserni, on mitme samasse valdkonda kuuluva patendi omanik.

12. Ritrama SpA on Itaalias asuv äriühing, kes töötab välja, toodab ja müüb laminaate ja erinevaid kattedehiiga regenereeritud kilesid.

13. Ritrama SpA andis 2007. aasta märtsis kirjaga teada, et tema arvates on Folien Fischeri toodete levitamispoliitika ja patendilitsentside andmisest keeldumine konkurentsioigusega vastuolus.

14. Selle kirja saamise järel esitasid Folien Fischer ja Fofitec Landgericht Hamburgile (Saksamaa) hagi, milles palusid kohtul tuvastada ühelt poolt, et Folien Fischer ei ole kohustatud oma allahindluste korraldamise ja levitamislepingute sõlmimise kaubanduspraktikat lõpetama, ja teiselt poolt, et Ritrama SpA-l ei ole õigust asjaomast kaubanduspraktikat takistada ega saada selle eest kahjuhüvitist. Folien Fischer ja Fofitec taotlesid asjaomaselt kohtult ka selle tuvastamist, et Fofitec ei ole kohustatud andma talle kuuluvate Euroopa patentide litsentsi.

15. Pärast seda, kui oli esitatud lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagi, esitasid Ritrama SpA ja tema Šveitsis asuv tütarettevõtja Ritrama AG, kelle kaudu müüb Ritrama SpA väidetavalt oma tooteid muu hulgas Saksamaal, Tribunale di Milanole (Itaalia) sooritushagi. Nad nõudsid kahju hüvitamist ning seda, et Fofiteci kohustataks kõnealuste patentide litsentse andma, väites selle toetuseks, et Folien Fischeri ja Fofiteci tegevus on konkurentsivastane.

16. Landgericht Hamburg jättis Folien Fischeri ja Fofiteci esitatud lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagi 9. mai 2008. aasta lahendiga rahvusvahelise pädevuse puudumisele tuginedes vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata.

17. Oberlandesgericht Hamburg (Saksamaa) kinnitas 14. jaanuaril 2010 nimetatud lahendi peale esitatud kaebuse läbivaatamisel seda järeldust ning leidis, et Saksa kohtutel ei ole asjas rahvusvahelist pädevust, kuna määruse nr 44/2001 artikli 5 punktis 3 ette nähtud kohtualluvus lepinguvälise kahju puhul ei ole Folien Fischeri ja Fofiteci esitatud lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagile kohaldatav, arvestades asjaolu, et nimetatud hagi soovitakse just selle kindlaks tegemist, et Saksamaal ei ole lepinguvälise kahju tekitavat toimingut tehtud.

18. Folien Fischer ja Fofitec esitasid nimetatud lahendi peale Bundesgerichtshofile (Saksamaa) kassatsioonkaebuse, milles kordasid apellatsioonimenetluses esitatud nõudeid. Kohus märgib oma eelotsusetaotluses, et Euroopa Kohus ei ole veel sedastanud, kas määruse nr 44/2001 artikli 5 punktis 3 ette nähtud kohtualluvus on põhjendatud ka juhul, kui potentsiaalse kahju tekitaja esitab

6 — 27. septembril 1968 Brüsselis alla kirjutatud konventsiooni kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (EÜT 1972, L 299, lk 32), muudetud selle konventsiooniga uute liikmesriikide ühinemist käsitlevate konventsioonidega (edaspidi „Brüsseli konventsioon”) artikli 5 punkt 3 sätestab sisuliselt samaväärse eeskirja, kuid selles ei nähta sõnaselgelt ette olukorda, kus kahjustav sündmus „võib toimuda”.

Määruse nr 44/2001 asjaomase õigusnormiga identne säte on ette nähtud 16. septembril 1988 Luganos alla kirjutatud tsiviil- ja kaubandusajades kohtualluvuse ja neid käsitlevate kohtuotsuste täitmise konventsiooni (EÜT1988 L 319, lk 9), muudetud 30. oktoobril 2007 Luganos alla kirjutatud konventsiooniga (vt nõukogu 15. oktoobri 2007. aasta otsus 2007/712/EÜ tsiviil- ja kaubandusajades kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsiooni ühenduse nimel allakirjutamise kohta; ELT L 339, lk 1), mis jõustus 1. mail 2011 ning mis on siduv Euroopa Ühenduse, Taani Kuningriigi, Islandi Vabariigi, Norra Kuningriigi ja Šveitsi Konföderatsiooni suhtes (edaspidi „Lugano konventsioon”), artikli 5 punktis 3.

hagi lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamiseks, milles ta soovib selle tuvastamist, et võimalikul kannatanul ei teki potentsiaalsest lepinguvälise kahju tekitamisest nõudeõigusi. Kohus leiab, et asjaomase sätte õige tõlgendus ei ole niisugusel juhul sugugi ilmselge, kuivõrd õigusteadlaste ning mitme liikmesriigi ja – Lugano konventsiooni samaväärse sättega seoses – Šveitsi Konföderatsiooni kohtute seisukohad selles osas lahknevad.

19. Neil asjaoludel otsustas Bundesgerichtshof kohtuliku arutamise peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse, täpsustades samas enda seisukohta, et määruse nr 44/2001 artikli 5 punkt 3 on lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagi suhtes kohaldatav:

„Kas [...] määruse [...] nr 44/2001 [...] artikli 5 punkti 3 tuleb tõlgendada nii, et kohtualluvuse eeskirjad lepinguvälise kahju puhul on kohaldatavad ka hagile lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamiseks [*negative Feststellungsklage*], milles potentsiaalne kahju tekitaja väidab, et potentsiaalsel kannatanul ei teki teatavate faktiliste asjaolude esinemisel lepinguvälise kahju (käesoleval juhul konkurentsioiguse sätete rikkumisest tekkinud kahju) hüvitamise nõudeõigust?”

20. Bundesgerichtshofi eelotsusetaotlus registreeriti Euroopa Kohtu kantseleis 18. märtsil 2011.

21. Folien Fischer ja Fofitec, Ritrama SpA, Saksamaa, Prantsusmaa, Madalmaade, Poola, Portugali ning Šveitsi valitsus on esitanud Euroopa Kohtule kirjalikud märkused. Komisjoni kirjalikud märkused, mis esitati hilinenult, lükati Euroopa Kohtu presidendi 19. juuli 2011. aasta määrusega tagasi.

22. Kohtuistungil, mis toimus 15. veebruaril 2012, osalesid Folien Fischer ja Fofitec, Ritrama SpA, Saksamaa valitsus ning komisjon.

IV. Analüüs

A. Sissejuhatavad märkused

– Eelotsuse küsimuse asjakohasus

23. Kõigepealt väitis Ritrama SpA, et eelotsuse küsimus ei ole põhikohtuasja lahendamise seisukohalt asjakohane, kuna 2007. aasta märtsikuu kiri, millele eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab, ei olnud ametlik hoiatus, vaid üksnes kutse erimeelsusi läbirääkimisega lahendama, ning et seega puudub Folien Fischeril ja Fofitecil põhjendatud huvi.

24. Ta lisas, et isegi kui vastus esitatud küsimusele on jaatav, ei ole Saksa kohtutel määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 alusel rahvusvahelist pädevust, kuna vaidlusalune õigusvastane toiming ei leia menetlusõiguslikus mõttes aset Saksamaal, sest põhikohtuasja pooled ei konkureeri omavahel Saksamaal, ning kuivõrd nende vastav asukoht ei asu sellel territooriumil, siis ei ole kummalegi Saksa õigus kohaldatav. Ritrama SpA täpsustas kohtuistungil, et ta ei ole Saksa turul tegutsenud 2004. aastast alates. Ta märkis, et kuigi tema Šveitsi tütarettevõtja Ritrama AG tõesti tegutseb Saksamaal, ei saa lepinguvälise vastutuse käsitlevas tsiviilmenetluses kahte eraldiseisvat õigusvõimelist äriühingut üheks ja samaks ettevõtjaks siiski pidada.

25. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on eelotsusemenetluses nii seda, kas kohtuasja eripära arvestades on eelotsus otsuse tegemiseks vajalik, kui ka seda, kas Euroopa Kohtule esitatavad küsimused on asjakohased, kergem hinnata siseriiklikul kohtul.⁷ Järelikult juhul, kui küsimused puudutavad liidu õiguse tõlgendamist, on Euroopa Kohus põhimõtteliselt kohustatud neile vastama, kontrollides siiski omaenda pädevuse kindlakstegemiseks asjaolusid, mille alusel siseriiklik kohus tema poole pöördus.⁸

26. Käesoleval juhul on Bundesgerichtshof eelotsusetaotlust piisavalt põhjendanud ning näidanud, et see vastab põhikohtuasjas otsuse tegemise objektiivsele vajadusele.

– *Probleemid, mille eristamisega tuleb arvestada*

27. Võttes arvesse vaidluse käigus esitatud väiteid, tuleb meenutada, et välismaise elemendiga tsiviil- või kaubandusaja lahendav kohus ei tohi segi ajada juriidilise lahenduskäigu eri etappe.

28. Kõigepealt peab vastav kohus tegema kindlaks, et tal on eelkõige määruse nr 44/2001 sätteid arvestades tõesti rahvusvaheline pädevus. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimus puudutab üksnes seda problemaatikat.

29. Seejärel peab eelotsusetaotluse esitanud kohus uurima, kas siseriiklikus õiguses esineb menetlusnorme,⁹ mis puudutavad näiteks vastuvõetavuse tingimusi ja mis võivad hagi lahendamist takistada. Alles selles etapis võib tekkida kostja põhjendatud huvi olemasolu küsimus.

30. Pärast seda peab kohus tegema kindlaks, milline on kohaldatav õigus, tõlgendades liidu, rahvusvahelise või ka vastava kohtu asukoha liikmesriigi siseriikliku õiguse aktides sätestatud kollisiooninorme.

31. Lõpuks ja alles selles etapis saab ta asjaomases kollisiooninormis osutatud materiaalõigusnormi vaidlusele konkreetselt kohaldada. Selliselt tuvastatud materiaalõigusnormid määravad muu seas kindlaks, millistel tingimustel võib vaidluse aluseks olevat sündmust käsitada kannatanu suhtes kahjustavana ning millised tõendid peab viimane oma kahju hüvitamise nõude toetuseks esitama.¹⁰

– *Määrusega nr 44/2001 „paralleelseid” õigusakte käsitleva kohtupraktika mõju*

32. Euroopa Kohtu praktikas Brüsseli ning Lugano konventsiooni kohta antud tõlgendusi on õige ning isegi vajalik arvestada niivõrd, kui võrd liikmesriikidevahelistes suhetes Brüsseli konventsiooni asendava määruse nr 44/2001 sätteid on sisult võrdväärseid.¹¹

7 — Vt eelkõige 21. oktoobri 2010. aasta otsus kohtuasjas C-467/08: Padawan (EKL 2010, lk I-10055, punkt 21 jj ning seal viidatud kohtupraktika).

8 — Vt eelkõige 4. juuli 2006. aasta otsus kohtuasjas C-212/04: Adeneler jt (EKL 2006, lk I-6057, punkt 39 jj).

9 — Euroopa Kohus on hiljuti märkinud, et määruse nr 44/2001 ning Brüsseli konventsiooni eesmärk ei ole ühtlustada kõiki liikmesriikide menetlusnorme, kuid liikmesriigid ei tohi menetlusautonoomia raames kehtestada kohtutele esitatavate hagide suhtes menetlusnorme, mis rikuvad liidu õigust, sealhulgas asjaomase määruse sätteid (15. märtsi 2012. aasta otsus kohtuasjas C-292/10: G (punktid 44 ja 45)).

10 — 7. märtsi 1995. aasta otsuses kohtuasjas C-68/93: Shevill jt (EKL 1995, lk I-415, punktid 38–41) on täpsustatud, et „see, kas vaidlusalune sündmus on kahjustav, ning väidetava laimamisega kannatanule tehtud kahju olemaosolu ja ulatuse tõendamise tingimused ei kuulu [Brüsseli] konventsiooni kohaldamisalasse, vaid neid reguleerib asjaomase kohtu asukohariigi siseriikliku õiguse kollisiooninormides osutatud materiaalõigus, tingimusel et selle kohaldamine ei kahjusta konventsiooni kasulikku mõju”. Sama kehtib määruse nr 44/2001 kohta.

11 — Vt eelkõige 25. oktoobri 2011. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-509/09 ja C-161/10: eDate Advertising jt (EKL 2011, lk I-10269, punkt 39 ja seal viidatud kohtupraktika).

33. Nii on see näiteks mõlema õigusakti artikli 5 punkti 3 puhul, milles sätestatakse kohtualluvus „lepinguvälise kahju puhul”, olgugi et määruse nr 44/2001 sõnastus erineb Brüsseli konventsiooni omast selles osas, et nagu 2007. aastal muudetud Lugano konventsiooniski on määruses sõnaselgelt nimetatud kohtualluvuse alusena ka paika, „kus kahjustav sündmus [...] võib toimuda”. Selle äramärkimine on üksnes täpsustus,¹² mis neid kahte akti sisu poolest ei erista, kuna Euroopa Kohus on juba sedastanud, et rikkumisest hoidumise hagid, mille eesmärk on hoida ära kahju tekkimine, kuuluvad samuti Brüsseli konventsiooni artikli 5 punkti 3 kohaldamisalasse.¹³

– *Kohtuasja ulatus*

34. Meenutan, et käesolev kohtuasi puudutab seda, kuidas määrata kindlaks, mida hõlmab määruse nr 44/2001 artikli 5 punktis 3 sätestatud valikulise kohtualluvuse eeskiri, ning täpsemini puudutab see asjaomases sättes ette nähtud seose määramist.

35. Euroopa Kohtul ei tule teha otsust selle kohta, kas ja mis tingimustel on hagi lepinguvälise vastutuse puudumise tuvastamiseks vastuvõetav. Tegemist on küsimusega, mis puudutab eelkõige hageja põhjendatud huvi ning seda reguleerivad igas liikmesriigis kehtivad menetlusnormid, olgugi et selliste hagide erisusi tuleb määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohaldamisel arvestada.

36. Kui Euroopa Kohus leiab, et nimetatud erinormis sätestatud valikulise kohtualluvuse eeskirja ei saa nimetatud hagide suhtes kohaldada, siis on hagi vastuvõetavuse ja käesoleval juhul selle rahuldamise üle pädevad otsustama kõnealuse määruse artiklis 2 kui üldnormis osutatud kohtud, st selle liikmesriigi kohtud, kus asub kostja alaline elukoht.

B. Määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 võimalik kohaldamine lepinguvälise kahju puudumise tuvastamise hagile

– *Küsimuse mõte*

37. Eelotsusetaotluse esitanud kohus palub Euroopa Kohtul tuvastada, kas selline lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagi, nagu käsitletakse põhikohtuasjas, kuulub määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohaldamisalasse. Küsimus seisneb konkreetselt selles, kas Saksa kohus võib tuvastada oma rahvusvahelise pädevuse nimetatud sätte alusel kui selle paiga kohus, „kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda”, ning otsustada Folien Fischeri ja Fofiteci hagi üle, milles palutakse tuvastada, et neil Šveitsi õiguse alusel asutatud ja Saksa turul tegutsevatel äriühingutel ei ole konkurentsivaldkonnas väidetava lepinguvälise kahju tekitamisega kaasnevat tsiviilkohustust.

12 — Vt analoogia alusel muudetud Lugano konventsiooni seletuskiri, mille on koostanud F. Pocar (ELT 2009 C 319, lk 15, punkt 61).

13 — Vt 1. oktoobri 2002. aasta otsus kohtuasjas C-167/00: Henkel (EKL 2002, lk I-8111), mis käsitles tarbijakaitseühingu esitatud ennetavat hagi, milles paluti keelata teataval kauplejal kasutada tarbijalepingutes tingimusi, mis on ebaõiglased, ning 5. veebruari 2004. aasta otsus kohtuasjas C-18/02: DFDS Torline (EKL 2004, lk I-1417), mis käsitles reederiteühingu esitatud ennetavat hagi, milles vaidlustati streigitate õiguspärasus põhjusel, et see võib tekitada kahju.

38. Euroopa Kohus ei ole nimetatud küsimuses veel seisukohta võtnud. See-eest on liidu liikmesriikide ja Šveitsi Konföderatsiooni kohtud asunud asjaomases küsimuses lahknevatele seisukohtadele. Minu teada olevatel andmetel, mis ei ole ammendavad, on palju liikmesriikide kohtuid,¹⁴ kuid mitte kõik,¹⁵ määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohaldamise lepinguvälise kahju puudumise tuvastamise hagide suhtes välistanud, samas kui Šveitsi föderaal kohus on kiitnud Lugano konventsiooni artikli 5 punktis 3 sätestatud identse normi kohaldamise heaks, kui tuginedi Šveitsi kohtualluvusele vastandlikus sooritusnõude asjas.¹⁶

39. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu arvates võimaldab määruse nr 44/2001 artikli 5 punkt 3 rahvusvahelist kohtualluvust määratleda ka lepinguvälise vastutuse puudumise tuvastamise hagi korral. Bundesgerichtshof märgib, et Saksa õiguskirjanduses¹⁷ valitseb arvamus, et selle sätte alusel lepinguvälise kahju üle otsustavale kohtule võib esitada hagi ka lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamiseks ja nõuda võimalikust lepinguvälisest kahjust tekkinud nõudeõiguse puudumise tuvastamist.

40. Selles osas on käesolevasse menetlusse astunud liikmesriigid ning eelotsusetaotluse esitanud kohus väitnud, et kohtualluvuse eeskirju tuleb analoogia alusel käsitada sama moodi nii lepinguvälise kahju puudumise tuvastamise hagi kui ka sümmeetriliselt vastandliku sooritushagi ning sellest tuleneda võiva kahju hüvitamise hagi osas.

41. Samas, nagu iga analoogia puhul, võib ka osutatud sümmeetria mitte olla absoluutne või isegi asjakohane. Käesoleval juhul kaldun teatavate reservatsioonidega arvama, et teooriat, mida enamik õigusteoreetikuid käesoleval juhul toetab, võib muu seas määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 mõtet ja eesmärki arvestades seada kahtluse alla sellega, et käesolevas asjas ei ole lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagi eseme ja võlasuhte olemasolu tuvastamise hagi eseme identsusel ning pakutavast laiast tõlgendusest tulenevatel praktilistel tagajärgedel mingitki tähtsust.

42. Täpsustan kõigepealt, et ma ei välista võimalust, et lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagi võivad kuuluda määruses nr 44/2001 ette nähtud kohtualluvuse eeskirjade kohaldamisalasse, kui arvestada, et nende vastuvõetavust liikmesriikide kohtus määravad kindlaks siseriiklikud menetlusnormid. Märgin, et siinkohal seisukohad erinevates liikmesriikides lahknevad, kuid lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagi esitamise võimalus sõltub üldjuhul tingimustest, mis puudutavad hagi eset ning hageja õiguslikku või põhjendatud huvi seda õiguskaitsevahendit kasutada.¹⁸

14 — Otsused selle kohta, et asjaomane säte ei ole kohaldatav, vt eelkõige Saksamaal Landgericht Müncheni 23. oktoobri 2008. aasta otsus (7 O 17209/07, www.juris.de) ja Oberlandesgericht Dresdeni 28. juuli 2009. aasta otsus (14 U 1008/08, www.juris.de). Seoses Brüsseli konventsiooni artikli 5 punktis 3 sätestatud sarnase kohtualluvuse alusega, vt Saksamaal Oberlandesgericht Müncheni 25. oktoobri 2001. aasta otsus (6 U 5508/00, www.juris.de), Madalmaades Gerechthof's-Gravenhage 22. jaanuari 1998. aasta otsus kohtuasjas *Evans vs. Chiron* (IEPT19980122) ja *Rechtbank's-Gravenhage* 19. juuni 2002. aasta otsus kohtuasjas *Freelift vs. Stannah Stairlifts* (NiPR 2002, Afl. 4, nr. 279), ning Itaalias Tribunale di Bologna 22. septembri 1998. aasta otsus (Resp. civ. e prev., 2000, lk 754), Corte suprema di cassazione 19. detsembri 2003. aasta otsus (n. 19550, Riv. Dir. Ind., 2005, II, lk 162) ja Corte d'appello di Milano 2. märtsi 2004. aasta otsus (Dir. ind., 2004, lk 431).

15 — Otsused määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohaldatavuse kohta, Saksamaal Oberlandesgericht Düsseldorf 12. mai 2005. aasta otsus (I-2 U 67/03, nr. 34, www.juris.de) Landgericht Frankfurt 25. märtsi 2010. aasta otsus (2-03 O 580/08, 2/03 O 580/08, 2/3 O 580/08, 2-3 O 580/08, www.juris.de), Madalmaades Rechtbank Breda 29. juuni 2011. aasta otsus *Mivena vs. Geogreen c.s.* (LJN: BR0157), Ühendkuningriigis High Court of Justice (England & Wales), Queen's Bench Divisioni (Commercial Court) otsus *Equitas Ltd and another vs. Wave City Shipping Co Ltd and others*, at para 11 Christopher Clarke LJ (2005) EWHC 923 (Comm). Vt ka Brüsseli konventsiooni artikli 5 punkti 3 kohaldatavuse kohta tehtud otsused Itaalias: Corte suprema di cassazione 17. oktoobri 2002. aasta otsus (nr. 14769, Riv. dir. inter., 2003, lk 238) ja Tribunale di Brescia 11. novembri 1999. aasta otsus (Riv. Dir. Ind., II, lk 236).

16 — Vt eelkõige Šveitsi föderaalkohtu 2. augusti 1999. aasta otsus (ATF 125 III 346), 23. oktoobri 2006. aasta otsus *G. GmbH. vs. A. AG und B. AG* (4C.210/2006, ATF 132 III 778), 23. oktoobri 2006. aasta otsus *F. AG vs. G. GmbH* (4C.208/2006/len) ja 13. märtsi 2007. aasta otsus (ATF 133 III 282). Need otsused on kättesaadavad Euroopa Kohtu veebilehel (<http://curia.europa.eu/common/recdoc/convention/fr/tableau/tableau.htm>) rubriigis „Information au titre du protocole n°2 annexé à la convention de Lugano” vastavalt numbrite 2000/19, 2007/14, 2008/19 ja 2008/20 all.

17 — Vt eelotsusetaotluse punkt 13.

18 — Märgin, et selle hagiliigi puhul võib potentsiaalne kannatanu olla sunnitud kahju- ja intressinõude potentsiaalse võlausaldajana osalema kohtumenetluses sellises staadiumis, kus tal ei ole veel võimalik oma tõendamiskoormise täitmiseks esitada vajalikke tõendeid lepinguvälise vastutuse olemasolu kohta, mida teine pool üritab vältida.

43. Siiski leian, et kui sellist hagi saab lepinguvälise kahju puhul esitada, siis tuleb järgmisena esitatud põhjustel kohaldada mitte asjaomase määruse artikli 5 punktis 3 sätestatud valikulise kohtualluvuse eeskirja, vaid sama määruse artiklis 2 sätestatud kohtualluvuse üldnormi.

– Määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 grammatiline tõlgendus

44. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt tuleb määruse nr 44/2001 täieliku tõhususe ja ühetaolise kohaldamise tagamiseks kõigis liikmesriikides tõlgendada selles määruses esitatud mõisteid mitte lihtsa viitena ühe või teise riigi siseriiklikule õigusele, vaid neid tuleb käsitada iseseisvalt, võttes arvesse määruse süsteemi ja eesmärgi.¹⁹

45. Euroopa Kohus on korduvalt sedastanud, et Brüsseli konventsiooni artikli 5 punkti 3 tähenduses hõlmab mõiste „lepinguvälise kahju” kõiki nõudeid, milles „taotletakse kostja vastutuse tuvastamist” ja mis „ei ole „lepinguga seotud asi” sama konventsiooni artikli 5 punkti 1 tähenduses,” täpsustades seejuures, et leping tähendab seda, et pooled on vabatahtlikult võtnud endale teatavaid kohustusi teineteise suhtes.²⁰ Selles kohtupraktikas, mis on määruse nr 44/2001 artikli 5 punktis 3 üle kantav, on sedastatud, et asjaomane norm on kohaldatav juhul, kui on täidetud kaks kriteeriumi, millest esimene on hagi esemega seotud positiivne tingimus ja teine hagi alusega seotud negatiivne tingimus.²¹

46. Sellest tuleneb, et teatava liikmesriigi kohus on määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 alusel pädev vaid juhul, kui talle esitatud hagi ese on „tuvastada kostja vastutus lepinguvälise kahju eest,”²² et kohustada kostjat kas lõpetama tegevus, mis võib tekitada kahju, või hüvitama juba tekkinud kahju. Hagi lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamiseks ei väideta, et kostja on tekitanud kahju ning selles ei nõuta kostja vastutuse tuvastamist, vaid hageja soovib vastupidise tuvastamist, ta nõuab nimelt selle tuvastamist, et ta ise ei ole toime pannud rikkumist, mis võib tekitada kahju ja tuua seega kaasa hüvitusnõude. Selles osas on Saksamaa valitsus õigesti märkinud – olgugi et ma ei jaga selle põhjal tehtud järeldust –, et hagi lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamiseks on tavaliselt lepinguvälise kahju asjades esinevad rollid ära vahetatud, kuna selles asjas on hageja lepinguvälise kahju tekitamisel põhineva potentsiaalse nõude kohustatud pool, samas kui kostja on võimalik selle tegevusega põhjustatud kahju kannatanu.

47. Seega ei ole lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagi eesmärk tuvastada kostja vastutust ja sellele tugineda, nagu eespool viidatud kohtupraktikas, vaid vastupidi, kuna sellega soovitakse välistada hageja vastutust. Põhikohtuasjas käsitletav hagi ei ole sõna otseses mõttes lepinguvälise vastutuse tuvastamise hagi, kuna sellega ei soovita hagejate poolt Saksamaal toime pandud konkurentsioiguse rikkumiste tuvastamist, vaid selle eesmärk on risti vastupidi välistada nende süü, tuvastades, et nende tegevus on õigusega kooskõlas. Täpsemini, Folien Fischer ja Fofitec ei vaidlusta teatavaid toiminguid, mis võisid teatavat kahju tekitada, vaid väidavad, et nad ei ole kahju eest vastutavad, kuna need toimingud ei ole õigusvastased.

19 — Seega tuleb neid mõisteid käsitada iseseisvalt sellest määratlusest, mis tuleneb asjaomase kohtu asukohaliikmesriigi kollisiooninormidega osutatud materiaalõigusest. Vt eelkõige Brüsseli konventsiooni kohta 26. märtsi 1992. aasta otsus kohtuasjas C-261/90: Reichert ja Kockler (EKL 1992, lk I-2149, punkt 15) ning 20. jaanuari 2005. aasta otsus kohtuasjas C-27/02: Engler (EKL 2005, lk I-481, punkt 33) ja määruse nr 44/2001 kohta 16. juuli 2009. aasta otsus kohtuasjas C-189/08: Zuid-Chemie (EKL 2009, lk I-6917, punkt 17 ja seal viidatud kohtupraktika).

20 — Vt eelkõige 17. septembri 2002. aasta otsus kohtuasjas C-334/00: Tacconi (EKL 2002, lk I-7357, punktid 21–23 ja seal viidatud kohtupraktika).

21 — Käesolevas kohtuasjas ei tekita määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohaldamise teine tingimus probleeme, kuna on selge, et ühelt poolt Folien Fischeri ja Fofiteci ning teiselt poolt Ritrama S.p.A. vaheline õigussuhe ei ole lepinguline.

22 — Vt eespool viidatud kohtuotsus Henkel (punkt 41).

48. Otsusest Bier ehk „Mines de potasse d’Alsace”²³ tulenevas kohtupraktikas on Euroopa Kohus tõlgendanud Brüsseli konventsiooni artikli 5 punkti 3 nii, et anda hagejale võimalus valida kahju põhjustava sündmuse koha ja kahju tekkimise koha vahel.²⁴ Tundub, olgugi et Euroopa Kohus ei ole seda sõnaselgelt väljendanud, et lepinguvälise kahjuga seotud hagi puhul on hagejale antud võimalus valida kahe pädeva kohtu vahel selleks, et soosida eeldatavat kannatanut, kellel üldjuhul on see menetluslik positsioon.²⁵ Miski ei viita kohtupraktikas asjaolule, et sama eelise peaks andma ka võimalikule kahju tekitajale.

49. Eespool viidatud kohtuotsus Henkel, mis käsitleb Brüsseli konventsiooni, ning määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 sõnastus võimaldavad hõlmata selle sätte kohaldamisalasse tõesti ka kahju, mis ei ole veel tekkinud, vaid mille tekkimine sõltub määratletud kahjustava sündmuse toimumisest. Lepinguvälise kahju võib tõesti tekkida alles tulevikus, kuid sellel peab olema tegelik, mitte abstraktne sisu, vastasel korral võidakse valikulise kohtualluvuse alusele, mis on seotud lepinguvälise kahjuga, tugineda meelevaldselt. Seega vastab tõele, et lepinguvälisest kahjust tulenev nõue võib põhineda kahju tekkimise tõenäosusel, kui võimaliku kahju tekkimise põhjus on olemas ja määratletav, kuid kahju ise ei ole veel tekkinud. Hagi lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamiseks eeldab aga seda, et ka kahju tekkimise tõenäosus on välistatud, mis tähendab vastava seose ning seega valikulise kohtualluvuse aluse olemasolu eitamist, mis on määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohaldamise üks tingimus.

50. Lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagi eesmärk on tuvastada eraõiguslikku fakti, mis minu arvates tähendab seose puudumist rahvusvahelise menetlusõigusega. On tõesti võimalik kujutada ette olukorda, kus hageja nõustub väitega, et kostjal on tekkinud kahju, kuid taotleb hüvitamiskohustuse puudumise tuvastamist, kuivõrd ta ei vastuta selle tekkimise eest näiteks põhjusel, et tegu ei olnud õigusvastane või asjaomase teo ja tekkinud kahju vahel puudub põhjuslik seos.²⁶ Siiski ei oleks ka siis määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohaldamine lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagi eespool viidatud kohtuotsuses Tacconi osutatud kohtupraktikaga kooskõlas, kuna sel juhul ei soovita „tuvastada kostja vastutust” ning seega ei kuulu see nõue minu arvates asjaomase erinormi kohaldamisalasse, vaid kostja alalise elukohaga seotud kohtualluvuse üldnormi kohaldamisalasse.

51. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul omab käesolevas asjas asjaolu, et Fofitec keeldub litsentsi andmast, mõju Saksamaa Liitvabariigis, s.o liikmesriigis, mille õigus on Bundesgerichtshofi arvates asjaomaste kollisiooninormide põhjal kohaldatav. Siiski leidis Euroopa Kohus otsuses Marinari,²⁷ et Brüsseli konventsiooniga ei ole soovitud siduda selles kindlaks määratud rahvusvahelise kohtualluvuse norme siseriiklike lepinguvälise vastutuse tingimusi käsitletavate sätetega. Lisan siinkohal, et Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 864/2007²⁸ artikli 6 lõige 3 lubab kahju kompenseerimist taotleval isikul valida nende liikmesriikide õigusnormidele tuginemise vahel, mille turgu mõjutavast konkurentsi piiravast tegevusest lepinguvälise kahju nõue võib tuleneda.

23 — 30. novembri 1976. aasta otsus kohtuasjas 21/76 (EKL 1976, lk 1735).

24 — Vt eelkõige 19. septembri 1995. aasta otsus kohtuasjas C-364/93: Marinari (EKL 1995, lk I-2719, punktid 11 ja 12).

25 — Poolelioivas kohtuasjas C-523/10: Wintersteiger esitatud ettepaneku punktis 17 mainib kohtujurist Cruz Villalón sellega seoses „kahju kannatanule otsustusruumi” jätmist.

26 — Vajaduse kohta tõendada põhjuslikku seost kahju ja seda tekitanud sündmuse vahel, vt eelkõige eespool viidatud kohtuotsus DFDS Torline (punkt 32 ja seal viidatud kohtupraktika).

27 — Eespool viidatud kohtuotsus (punkt 16 jj).

28 — Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määrus lepinguväliste võlasuhete suhtes kohaldatava õiguse kohta („Rooma II”) (ELT L 199, lk 40).

52. Euroopa Kohus on Brüsseli konventsiooni artikli 5 punkti 3 ja seega määruses nr 44/2001 esitatud samaväärse normi osas sedastanud, et lepinguvälise kahju nõue ei kuulu selle sätte kohaldamisalasse, kui sellega ei soovita kahju hüvitamist vastava sätte tähenduses, olgugi et nõude aluseks on väidetav õigusnormi rikkumine.²⁹

53. Seetõttu ei võimalda määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 grammatiline tõlgendus toetada seisukohta, et nimetatud säte on lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagidele kohaldatav.

– Määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 teleoloogiline tõlgendamine

54. Määruse nr 44/2001 eesmärk on tugevdada liidus elavate isikute õiguskaitset, võimaldades nii hagejal raskusteta kindlaks teha kohtu, kuhu ta võib pöörduda, kui ka tavapäraselt informeeritud kostjal mõistlikult ette näha, millisesse kohtusse teda võib kaevata.³⁰

55. Selles osas tuleneb määruse nr 44/2001 põhjendusest 11, et etteaimatavuse ning seega õiguskindluse huvides tuleb alati eelistada kostja alalise elukohaga seotud kohtualluvuse aluse kohaldamist, välja arvatud teatavatel täpselt määratletud juhtudel, kui kohtuvaidluse sisu või osapoolte autonoomia eeldab teistsugust seotuse kriteeriumi.

56. Määruse nr 44/2001 artikli 5 punkt 3 on erand artikli 2 lõikes 1 sätestatud üldnormist, mille eesmärk on kaitsta isikut, kelle vastu hageja nõude esitab.³¹ Seetõttu tuleb seda tõlgendada rangelt, isegi kitsalt.³²

57. Määruse nr 44/2001 artikli 5 punktis 3 sätestatud valikulise kohtualluvuse eesmärk on võtta arvesse „iseäranis tihedat seost vaidluse ning asjaomase kohtu vahel, mis õigustab neile kohtutele pädevuse andmist korrakohasele õigusemõistmisele kaasaaitamise põhjusel”.³³ Nimetatud säte annab hagejale valikuvõimaluse esitada hagi erandjuhul muu kui kostja alalise elukoha riigi kohtule, kuna nimetatud kohtu ja vaidluse olemuse vahel esineb eriline seos. Selleks et teha kostja alalise elukoha järgse kohtu pädevuse põhimõttest erandit, on oluline kontrollida, kas vaidluse asjaolude osas esineb seose element,³⁴ mille olemasolu on siinkohal eriti nõutav, kuna vaidlusel peab olema asjaomase kohtuga,³⁵ mis kõnealuse sätte tähenduses on „selle paiga [kohus], kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda”, „iseäranis tihe seos”.

29 — Nii välistati eespool viidatud kohtuotsuses Reichert ja Kockler (punktid 19 ja 20) Prantsuse õiguses ette nähtud *actio pauliana* asjaomase sätte kohaldamisalasse kuulumine, kuna selle ese „ei ole kohustada võlgnikku hüvitama võlausaldajale õigusvastase teoga tekitatud kahju, vaid kaotada võlgniku teostatud käsutuse õiguslik mõju võlausaldaja suhtes” [...] ning seega ei ole tegemist „nõudega tuvastada kostja vastutus konventsiooni artikli 5 punkti 3 tähenduses”.

30 — Vt eelkõige 19. veebruari 2002. aasta otsus kohtuasjas C-256/00: Besix (EKL 2002, lk I-1699, punkt 26 ja seal viidatud kohtupraktika) ning eespool viidatud kohtuotsus G (punkt 39 ja seal viidatud kohtupraktika).

31 — Artiklis 2 sätestatud norm soosib kostjat, kes on tema vastu nõude esitamise tõttu üldjuhul nõrgem pool, ning võimaldab tal ennast hõlpsamini kaitsta. Vt 20. märtsi 1997. aasta otsus kohtuasjas C-295/95: Farrell (EKL 1997, lk I-1683, punkt 19) ja 13. juuli 2000. aasta otsus kohtuasjas C-412/98, Group Josi (EKL 2000, lk I-5925, punkt 35).

32 — Euroopa Kohus on sõnaselgelt sedastanud, et kostja alalise elukohariigi kohtu pädevuse üldpõhimõttest tehtavatele eranditele antav tõlgendus ei tohi minna kaugemale Brüsseli konventsioonis otseselt ette nähtud juhtudest. Vt 27. oktoobri 1998. aasta otsus kohtuasjas C-51/97: Réunion européenne jt (EKL 1998, lk I-6511, punkt 16), ja eespool viidatud kohtuotsus Zuid-Chemie (punkt 22 ja seal viidatud kohtupraktika). See kehtib ka määruse nr 44/2001 kohta.

33 — Brüsseli konventsiooni artikli 5 punkti 3 kohta vt 10. juuni 2004. aasta otsus kohtuasjas C-168/02: Kronhofer (EKL 2004, lk I-6009, punkt 15 ja seal viidatud kohtupraktika) ning määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohta vt eespool viidatud kohtuotsus eDate Advertising jt (punkt 40 ja seal viidatud kohtupraktika).

34 — Määruse nr 44/2001 põhjendus 12 näeb ette, et teatavatel juhtudel on kohtualluvuse kindlakstegemisel lisaks kostja alalisele elukohale põhjendatud lähtuda teatava erilise seose kriteeriumist, mis toetuks tihedale seosele kohtu ja menetluse vahel või on tõrgeteta õigusemõistmise huvides. Vt ka Euroopa Parlamendi 7. septembri 2010. aasta resolutsioon määruse nr 44/2001 rakendamise ja läbivaatamise kohta, milles soovitatakse kehtestada „piisava, olulise või märkimisväärse sideme” nõue, et „piirata võimalust valida meelepärane kohtualluvus” lepinguvälise vastutuse asjades (2009/2140(INI), P7_TA(2010)0304, põhjendus Q ja punkt 25).

35 — Rõhutan, et määruse nr 44/2001 artikli 5 punkt 3 sätestab pädevuse aluse, mida ei saa laiendada liikmesriigi kõigile kohtutele, nagu see on kõnealuse määruse artikli 2 kohaselt, vaid see on kohaldatav üksnes lepinguvälisele kahjule kõige lähemal asuvale kohtule.

58. Lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagi puhul esineb sellise tugeva seose tuvastamisel erimeelsusi. Põhikohtuasjas oleks Saksa kohtu rahvusvaheline pädevus pidanud põhinema sellel, et kahe Šveitsis asuva äriühingu tegevusetus või tegevus avaldab Saksa turul konkurentsivastast mõju, kahjustades Itaalias asuvat äriühingut Ritrama SpA, kes küll eitab tegevust Saksamaal, kuid kelle tootmis- ja turustamistegevus on kahtlemata olnud seotud liidu muude liikmesriikidega. Konkurentsi valdkonnas esineb muid tegureid, mis mitmekesistavad õigusvastase teo ja selle mõjuga seotud kohtualluvuse aluste valikut.

59. Määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 eesmärk ei võimalda laiendada selle kohaldamisala vaidlustele lepinguvälise võlasuhte puudumise üle. Samale järeldusele tuleb jõuda asjaomase õigusakti üldise ülesehituse põhjal.

– Määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 süstemaatiline tõlgendamine

60. Vastab tõele, et eespool viidatud kohtuotsuses Tetry, milles tõlgendati Brüsseli konventsiooni artiklis 21³⁶ käsitletavat menetluse peatamist eri maade kohtutesse esitatud hagi korral, sedastas Euroopa Kohus, et konossementi alusel toimuva meretranspordi puhul on ühelt poolt kahju hüvitamise nõude ja teiselt poolt kahju puudumise tunnistamise vastandliku nõude alus ja ese identsed.³⁷ Eelotsusetaotluse esitanud kohus ja märkusi esitanud pooled, v.a Ritrama SpA, leiavad, et seda kohtupraktikat tuleb määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tõlgendamisele üle kanda ning et selle põhjal tuleb sedastada, et asjaomases sättes ette nähtud pädevuse alus on kohaldatav ka lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagidele.³⁸

61. Eespool viidatud kohtuotsusest Tetry tulenev kohtupraktika ei takista aga oluliselt määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kitsast tõlgendamist, mida ma toetan. Mõõnan, et lepinguvälise võlasuhte asjades võib võlasuhte puudumise tuvastamise hagil olla sama ese kui võlasuhte olemasolu tuvastamise hagil, millest esimene tuleneb, kuna ühes soovitakse selle tuvastamist kohtu poolt, et potentsiaalne kahju tekitaja ei ole kahju tekitanud, samas kui teises soovitakse vastupidise tuvastamist.

62. Kuigi vastavalt nimetatud kohtuotsusele võimaldab vaidluse eseme mõiste piiritleda kohtule lahendamiseks esitatud vaidluse ulatust menetluse peatamise ja sellest tulenevas otsuse seadusjõu küsimuses, ei tähenda see veel, et asjaomane mõiste võimaldab teha kindlaks, kas vaidluses esineb määruse nr 44/2001 artikli 5 punktis 3 nõutav seos või mitte.

63. Eespool viidatud kohtuotsuses Tetry käsitles Euroopa Kohus üksnes menetluse peatamist puudutavaid sätteid, mis iseenesest ei näe ette kohtualluvuse aluseid, vaid määravad kindlaks üksnes selle, milline kohus kohtute seast, kellele on hagi samaaegselt esitatud, peab selle esimesena lahendama. Seetõttu erineb see küsimus käesolevas kohtuasjas Euroopa Kohtule esitatud küsimusest.

36 — Määruse nr 44/2001 samaväärne säte on artiklis 27, mille lõigetes 1 ja 2 on sätestatud, et „[k]ui eri liikmesriikide kohtutes algatavad ühe ja sama alusega hagide põhjal menetlusi ühed ja samad asjaosalised, peatab kohus, kellele hagi on esitatud hiljem, oma menetlused omal algatusel seni, kuni on kindlaks tehtud selle kohtu pädevus, kellele hagi esitati esimesena” ning „[k]ui on kindlaks tehtud selle kohtu pädevus, kellele hagi esitati esimesena, loobub kohus, kellele hagi esitati hiljem, pädevusest esimese kohtu kasuks”. Lugano konventsiooni (2007. aastal muudetud redaktsioonis) artikkel 27 on sisuliselt samaväärne.

37 — Eespool viidatud kohtuotsuse Tetry sõnastuse kohaselt „tuleb artiklit 21 tõlgendada nii, et hagil, milles soovitakse, et kostja tunnistataks kahju tekitamise eest vastutavaks ja mõistetak temalt välja kahjuhüvitis, on sama alus ja ese nagu selle kostja eelnevalt esitatud hagil, milles ta nõudis, et tunnistataks tema süü puudumist selle kahju tekkimisel”.

38 — Märgin, et seda kohtupraktikat on vaidlustatud. On kaalutud ka võimalust välistada menetluse peatamist käsitlevate sätete kohaldamine juhul, kui samaaegselt on esitatud mitmele kohtule hagi, millest ühes palutakse võlasuhte puudumise tuvastamist ja teises on esitatud sisuline vastutuse tuvastamine nõue eelkõige juhtudel, kui esimese hagi peidetud eesmärk on „nurjata” viimati nimetatud asja arutamine. Vt komisjoni aruanne Euroopa Parlamendile, nõukogule ning Euroopa majandus- ja sotsiaalkomiteele nõukogu määruse nr 44/2001 kohaldamise kohta (KOM(2009) 174 lõplik, punktid 3.3 ja 3.4) ja Roheline raamat määruse nr 44/2001 läbivaatamise kohta (KOM(2009) 175 lõplik, punktid 5 ja 7).

64. Lisaks tundub mulle määruse nr 44/2001 artikli 5 normitehnika põhjal, et kohtualluvus põhineb mitte vaidluse esemel, vaid iga valikulise kohtualluvuse aluse kohta ette nähtud seosel, mis on kaks eri elementi, nagu nähtub selles artiklis sisalduvate kohtualluvuse eeskirjade võrdlevast analüüsist. Nii on „lepingutega seotud asjades” seos „selle paiga [kohtuga], kus tuli täita asjaomane kohustus” (määruse nr 44/2001 artikli 5 punkt 1) või „ülalpidamiskohustusega seotud asjade puhul” on see element seotud „selle paiga [kohtuga], kus on ülalpeetava alaline või peamine elukoht” (määruse nr 44/2001 artikli 5 punkt 2).

65. Menetlusse astujad, kes väidavad, et määruse nr 44/2001 artikli 5 punkt 3 hõlmab hagnosisid, milles soovitakse lepinguvälise vastutuse puudumise tuvastamist, märgivad, et muude kõnealuse määruse artiklis 5 ette nähtud kohtualluvuse aluste osas on sama põhimõtte kohaldatav nii lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagide kui võlasuhte olemasolu tuvastamise hagide suhtes.

66. Leian aga, et muudel määruse nr 44/2001 artiklis 5 ette nähtud kohtualluvuse alustel kui see, mis on sätestatud asjaomases punktis 3, ei mõjuta asjaolu, kas hagnosis soovitakse lepinguvälise võlasuhte puudumise või selle olemasolu tuvastamist, kõnealuse artikli 5 sätetes ette nähtud seost. Lepinguvälise kahju puhul aga on see, mille tuvastamist täpselt taotletakse, kohtualluvuse kindlakstegemiseks oluline, kuna määrav on kahjustava sündmuse olemasolu või selle puudumine kui seose olemasolu kindlaks määrav element.

– *Määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 laia tõlgenduse praktilised tagajärjed*

67. Prantsusmaa valitsus teeb eripärase ettepaneku piirata põhikohtuasjas käsitletava hagnosis sarnase lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamise hagnosis kohta tehtud otsuse seadusjõudu pädeva kohtu asukoha liikmesriigile, võttes arvesse, et kõnealust liiki hagnosisid kui sellised ei ole Prantsuse lepinguvälise vastutuse õiguses lubatud.

68. Määruses nr 44/2001 kehtestatud süsteemiga oleks minu arvates vastuolus esiteks tunnistada eelotsusetaotluses osutatud kohtualluvuse alust ning seejärel leida, et kuna sellest tulenevad juriidilised või praktilised tagajärjed on vastuvõetamatud, siis tuleb piirata pädeva kohtu võimaliku otsuse õigusmõju selle asukoha liikmesriigile.

69. Määruse nr 44/2001 sätted peavad avaldama õigusmõju kõikides liikmesriikides, piirdumata ühe või teise liikmesriigi territooriumiga, nagu Prantsuse valitsus on teinud ettepaneku, vastasel korral kaotaks see määrus oma kasuliku mõju.³⁹ Määruse nr 44/2001 eesmärk ja mõte on näha ette kohtualluvuse normid, mis kehtivad samaaegselt kõigi liikmesriikide kohtute suhtes, viies selleni, et samas vaidluses tehtaks üks rahvusvahelise mõjuga otsus.⁴⁰

39 — Liikmesriigi kohtu otsuse õigusjõud laieneb määruse nr 44/2001 III peatükis ette nähtud tingimustel põhimõtteliselt kogu liidu territooriumile. Seega on iga liikmesriik kohustatud muus liikmesriigis tehtud kohtuotsust tunnustama ja täitma, mis annabki kohtuotsustele selles määruses ette nähtud piiriülese mõju.

40 — Ei ole vastuolu selle punkti ja kohtupraktika vahel, mis tuleneb eespool viidatud kohtuotsustest Shevill jt ja eDate Advertising jt, milles Euroopa Kohus piiras kohtualluvuse ruumilist kehtivust teatavates olukordades, mitte aga nende kohtute tehtud otsuste õigusjõudu.

70. Euroopa Kohus on tunnistanud võimalust, et pool võib teise poole hagi menetlemist Brüsseli konventsiooni artikli 21 ulatusliku kohaldamise raames poolelioleva kohtuasja vastuväitele tuginedes „nurjata” või „sellest mööda hiilida”.⁴¹ Siiski suurendaks selle tunnistamine, et lepinguvälise vastutuse puudumise tuvastamise hagi võib põhineda määruse nr 44/2001 artikli 5 punktis 3 ette nähtud valikulise kohtualluvuse alusel, menetluse nurjamise tõenäosust, andes potentsiaalsetele kahju tekitajatele võimaluse esitada hagi muule kui selle paiga kohtule, kus asub kostja alaline elukoht.⁴²

71. Tuleb vältida määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 sellist tõlgendamist, mis on teoreetilisest küljest rahuldav, kuid mis tekitaks praktikas probleeme.

72. Seetõttu leian, et Euroopa Kohus peaks küsimuses, kas määruse nr 44/2001 artikli 5 punktis 3 ette nähtud valikuline kohtualluvus on lepinguvälise kahju puudumise tuvastamise hagidele kohaldatav, seda sätet kitsalt tõlgendama ning eelistama kostja alalise elukohaga seotud kohtualluvuse üldnormi kohaldamist.

V. Ettepanek

73. Eeltoodud kaalutlusi arvesse võttes teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Bundesgerichtshofi esitatud küsimusele järgmiselt:

Nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määruse (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades artikli 5 punkti 3 tuleb tõlgendada nii, et kohtualluvuse eeskirjad lepinguvälise kahju puhul ei ole kohaldatavad hagile lepinguvälise võlasuhte puudumise tuvastamiseks, milles potentsiaalne kahju tekitaja väidab, et potentsiaalsel kannatanul ei teki teatavate faktiliste asjaolude esinemisel lepinguvälise kahju hüvitamise nõudeõigust.

41 — Vt eespool viidatud kohtuotsus Tetry koostoimes 9. detsembri 2003. aasta otsusega kohtuasjas C-116/02: Gasser (EKL 2003, lk I-14693, punkt 41 ning punkt 70 jj).

42 — Komisjon märkis aruandes määruse nr 44/2001 kohaldamise kohta (viidatud 38. joonealuses märkuses, punkt 3.4), et teatavad pooled „püüavad pädeva kohtu tegevuse ennetamiseks algatada menetluse muus kohtus, mis on tavaliselt, kuid mitte alati mittepädev, eelkõige riigis, kus kohtualluvust käsitleva otsuse tegemine ja/või asja sisuline menetlemine nõuab palju aega. Selline menetluse nurjamise taktika kuritarvitab õigussüsteemi eriti juhul, kui esimese menetluse ainus eesmärk on vastutuse puudumist tuvastava otsuse saamine, mis takistab teise poole menetlust asja sisuliseks arutamiseks pädevas kohtus. See võib viia isegi olukorrani, kus loobutakse üldse kahju hüvitamise nõude esitamisest.”